

**AB ORTAK TARIM POLİTİKASINDA ÇEVRESEL SORUNLARA
YENİ YAKLAŞIMLAR VE TÜRK TARIMI**

Gökhan GÜNAYDIN¹

Doç. Dr. Cemil ERTUĞRUL²

1. GİRİŞ

Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere, bütün ülkeler, firmalar ve bireyler hırslı bir büyüme ve üstünlük sağlama gayreti içerisinde doğayı kullanırken tahrip de etmektedirler. Üretim nimetlerinin belirli ülke, firma veya bireylerce kazanılması, çevre sorunlarının ise herkes tarafından paylaşılması bu süreçte adil olmayan bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Sınırlı (kıt) kaynakları paylaşan insan sayısı, çevre dostu olmayan teknolojilerin kullanımı ve tüketim düzeyi arttıkça hızlanan bu tahribat, günümüzde, hem yerel hem küresel düzeyde kalkınmayı, hatta yaşamın devamını tehdit eder boyutlara ulaşmaktadır. Bu nedenle Sürdürülebilir Kalkınma (SK) kavramı, her geçen gün daha da önem kazanarak bireylerin, ulusların ve tüm Dünyanın günlük yaşamında yerini almaktadır.

1972 yılında Stockholm’de “Birleşmiş Milletler Çevre ve İnsan Konferansı” ile başlayan, “Bergen Konferansı”, “Rio Çevre ve Kalkınma Konferansı”, “Habitat II İstanbul Konferansı” ve son olarak 1997’deki “New York Dünya Çevre Zirvesi” ile devam eden süreçte, çevre sorunları uluslararası düzeyde ele alınmakta ve çevre ile ilgili kurallar giderek uluslararası yükümlülükler şeklinde ortaya çıkmaktadır.

SK, Bruntland Raporunda “gelecek kuşakların ihtiyaçlarını ve beklentilerini karşılama yetenek ve olanaklarını ortadan kaldırmaksızın, bugünkü kuşağın ihtiyaçlarının karşılanması” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlamaya göre bir taraftan bugünkü kuşağın ihtiyaçları karşılanırken, diğer taraftan gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılama yeteneği korunmalıdır, başka bir ifade ile kalkınma sürdürülebilir bir nitelik göstermelidir.

Çevre konuları Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası (OTP) kapsamına son yıllarda girmiştir. Avrupa Topluluğunu kuran Roma Anlaşmasının amaçlarını belirten 39. Maddede çevre ile ilgili herhangi bir amaç belirtilmemiştir. Ancak, çevre konuları OTP kapsamında, OTP’nin reformu sürecinde son yıllarda artan bir önem kazanmış ve günümüzde OTP’nin temel ve en önemli amaçları arasında yerini almıştır. Toplulukta ve Dünya’da çevre ile ilgili ortaya çıkan gelişmelere bağlı olarak, çevre konularının gelecekte daha büyük bir önem kazanması beklenmektedir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM VE TARIM ÇEVRE İLİŞKİSİ

Sürdürülebilir Tarımsal Kalkınma (STK), Sürdürülebilir Kırsal Kalkınmanın (SKK), SKK’da SK’nın bir uzantı olarak ortaya çıkmıştır. Kırsal alanlarda tarımsal etkinlikler temel unsur olduğundan SKK ile STK, yakın hatta, özellikle gelişmekte olan ülkelerde özdeş kavramlar olarak ele alınmaktadırlar.

STK, çevresel, teknik, ekonomik ve sosyal öğeleri içermektedir ve dört temel hedefi gerçekleştirmeye yöneliktir. Bunlar;

¹ TMMOB ZMO Yönetim Kurulu Üyesi.

² TMMOB ZMO Yönetim Kurulu Üyesi.

- tarımsal gelişme ve büyümede sürekliliğin sağlanması,
- yoksulluğun azaltılması,
- gıda güvenliğinin sağlanması ve
- sürdürülebilir doğal ve tarımsal kaynakların kullanımı ve
- yönetiminde etkinliğin sağlanması ve çevre üzerine olumsuz etkilerin giderilmesidir.

Gerek tarım sektörü, gerek diğer sektörler ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesinde, çevrenin korunması ve geliştirilmesi ve sürdürülebilir tarım kavramları giderek artan bir önem kazanmaktadır. Tarım sektörü doğa ile olan yakın ilişkisi nedeniyle, çevre konularına en duyarlı sektörler içerisinde yer almaktadır. Bazı tarımsal girdiler (gübreleme, ilaçlama, hormon kullanımı, sulama gibi) ve tarım teknikleri (arazilerin yanlış yönde sürülmesi) başta tarımsal etkinlikler olmak üzere, çeşitli etkinliklerin yürütüldüğü çevreyi, olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Bunun sonucu olarak, çevreye zarar veren tarımsal girdilerin kullanılmamasını (organik tarım) veya bu girdilerin çevreye zarar vermeyecek şekilde veya ölçüde kullanımı içeren çevre dostu tarım uygulamaları önem kazanmaktadır. Diğer taraftan sanayileşme ve şehirleşme de toprak, su ve havayı kirleterek veya tarım alanları aleyhine genişleyerek tarımsal üretimi tehdit etmektedir.

Çağdaş gelişmeler çerçevesinde, tarım sektöründe çevresel sorunlar ön plana çıkmaktadır. Tarım politikalarında çevre ve kırsal alanın korunması ve geliştirilmesi artan bir önem kazanmaktadır. Türkiye farklı tarımsal ürünlerin yetiştirilmesine imkan verecek zengin ekolojilere sahip olmakla beraber, gerçekte, yüzölçümünün 1/3'ü dolayında oransal olarak sınırlı (kıt) bir tarım alanına sahiptir. Bu tarım alanları ise varlıklarını sürdürmede ciddi tehditlerle karşı karşıyadırlar.

3. OTP ÇERÇEVESİNDE ÇEVRE KONULARINA YENİ YAKLAŞIMLAR

1985 yılında yayımlanan Yeşil Kitap, OTP'nin reformu olarak yeni bazı düzenlemeleri öngörmüştür. Bu düzenlemeler içerisinde; üretimden vazgeçme (set-aside), ekstensif tarım (extensification), üretim sınırlamaları (production quotas), bölgesel politikalarda kalkınmanın gerekli görüldüğü yörelere yardım, yapısal politikalarda, küçük aile işletmelerinin Topluluk tercihleri doğrultusunda alternatif üretim kollarına yönlendirilmesi, üretimden vazgeçilen alanların ormanlaştırılması veya tatil kampları, dinlenme parkları, golf sahaları gibi amaçlar için kullanılarak ek gelir faaliyetlerinin desteklenmesi, genç üreticilere ek finansman sağlanması ve çevre korumasına katkıda bulunacak tarım işletmelerine destek sağlanması gibi uygulamalar çevre ile doğrudan veya dolaylı ilgili uygulamalardır.

Toplulukta çevre konularının entegrasyonu 1986 yılında Tek Avrupa Sözleşmesi ile gerçekleştirilmiştir.

OTP'nin reformu süreci GATT Uruguay Turu (UT) çerçevesinde tekrar hızlanmıştır. Topluluk UT'nin tarım ile ilgili kararlarını kendi tarım politikası hedefleri çerçevesinde yönlendirmede başarılı olmuş ve UT kararlarına uyum yönünde, OTP'de yapması gerekli düzenlemeleri, 1992 MacSharry reformu ile, büyük ölçüde, önceden gerçekleştirmiştir.

1992 reformu ile çiftçiye sağlanan destekler, fiyat desteklerinden çok, çiftçinin mevcut gelir düzeyini sürdürmesine imkan sağlayacak şekilde doğrudan yardımlar, çevrenin ve kırsal peyzajın korunması ile ilgili ödemeler, kırsal kalkınma teşvikleri ve geçiş dönemi düzenleme yardımları şeklinde gerçekleşmiştir. Bu yıllarda tarım politikalarında çevre ve kırsal kalkınma politikaları artan bir önem kazanmıştır. Nitekim, yeni devreye konulan programlarla CAP (Common Agricultural Policy) terimi bile değişerek, CARPE (Common Agricultural and Rural Policy for Europe) şeklini almıştır.

Topluluk müdahale fiyatlarını düşürmekle beraber, bu uygulamadan dolayı çiftçi gelirlerinde ortaya çıkan azalmayı doğrudan yardımlar³, çevrenin ve kırsal peyzajın korunması ile ilgili ödemeler, kırsal kalkınma teşvikleri ve geçiş dönemi düzenleme yardımları şeklinde ödemeler ile belirli ölçüde telafi etmektedir.

Topluluk, Beşinci Çevre Eylem Programı çerçevesinde, 1995 yılındaki değişiklikle çevre konularını OTP'nin kapsamına almıştır. Amsterdam Anlaşması ile sürdürülebilir kalkınma Topluluğun temel hedefleri arasına sayılmıştır. Avrupa Konseyinin 1998 yılındaki Cardiff Zirvesinde, bu olgu daha da güçlenerek benimsenmiştir, aynı yılda Viyana'da yapılan zirvede ise çevre konularının Gündem 2000 kapsamına alınması öngörülmüştür.

Topluluk, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ) katılımı öncesinde, Gündem 2000 çerçevesinde, yeni reform süreci olarak OTP'de, bu kapsamda, çevre konusunda şu hedefleri öngörmektedir:

- Kalite için yoğunlaşma ile ilgili olarak, Reform tüketicilerin ürün kalitesi ve güvenilirliği konusundaki artan ilgilerini tamamen karşılamayı amaçlamaktadır. Piyasa desteklerinde ve yeni kırsal kalkınma politikalarında, çevre, sağlık ve hayvan sağlığı konularında standartlara uyum sağlanacaktır.
- Çevre ile ilgili hedeflerin OTP ile bütünleştirilmesi ile ilgili olarak, Üye ülkeler çevre ile ilgili gerekli önlemleri almalıdırlar. Üye ülkeler bu zorunluluğu gerçekleştirmede üç zorunluluğu yerine getirmelidir. Birincisi, kırsal kalkınma programlarında uyguladıkları tarımsal çevre önlemleri -kırsal peyzajı, toprağı, genetik kaynakları ve doğayı koruyacak ve geliştirecek önlemler- yeterli olmalıdır. İkincisi, doğrudan destek ödemeleri çevre politikaları ile uyumlu olmalıdır. Üçüncüsü, bu ödemelerin yapılmasında çevre ile ilgili özel yükümlülükler getirilebilir.
- OTP'nin ikinci ayağı olan kırsal kalkınmanın yeni çerçevesi ile ilgili olarak, yeni kırsal kalkınma politikası, Avrupa'nın kırsal alanlarının geleceği için tutarlı ve sürdürülebilir bir çerçeve oluşturmayı amaçlamaktadır. Çevre konularının kırsal politikanın zorunlu bir parçası şekline dönüştürülmesi öngörülmektedir. Tarımsal çevre programı çiftçilerin çevre ve doğal kaynaklar ile uyumlu tarım tekniklerini uygulamasını özendircektir. Yeni kırsal kalkınma politikası sorumlulukları paylaşmayı ve üye ülkelerin özel amaçlarına göre uygulamalarda bulunmasını amaçlamaktadır. Bu önlemler şu üç hedefi gerçekleştirmeyi öngörmektedir:
 - Yenilenebilir kaynaklar kapsamında, güçlü bir tarım ve ormancılık sektörünün oluşturulması,
 - Kırsal alanların rekabet gücünün geliştirilmesi,
 - Çevrenin ve Avrupa'nın kırsal mirasının korunması.

4. TÜRK TARIMINDA ÇEVRESEL SORUNLAR VE SÜRDÜRÜLEBİLİR TARIM

Çağdaş gelişmeler, Türkiye AB ilişkilerinde gelişmeler ve Türk tarımının kendi koşulları çerçevesinde, Tarım-Çevre İlişkisi ve sürdürülebilir tarım konusu Türkiye için de artan bir önem kazanmaktadır.

³ Örneğin tahıllarda, 1998-2000 yıllarında müdahale fiyatı 119,19 euro/t, doğrudan yardım 54,34 euro/t (toplam: 173,53 euro/t), 2001-2006 yılları için ise müdahale fiyatı 101,31 euro/t, doğrudan yardım, 63,00 euro/t (toplam: 164,31 euro/t) olarak belirlenmiştir. Destekleme fiyat sisteminden, doğrudan gelir desteğine geçiş, gelir politikasının tarımsal üretimden daha bağımsız olarak uygulanması anlamına da gelmektedir. Sığır ve dana etinde piyasa, ürüne göre değişmekle beraber; temel fiyat, müdahale fiyatı, piyasa desteği ve özellikle prim uygulamaları (erkek sığır için özel prim, buzağı primi, kasaplık primi, ekstensification primi gibi) ile düzenlenmektedir. Sütçülükte ise müdahale fiyatı, doğrudan yardım ve kota uygulamaları görülmektedir.

Günümüzde, çevre politikaları kapsamında çevreye zarar veren tarımsal girdilerin azaltılması öngörölmekle beraber, gelişmiş ölkelerin ¼'ü civarında gübre ve ilaç kullanan Türkiye, verimlilik ve rekabet gücü bakımından, tarımsal üretimin vazgeçilmez unsuru olarak ortaya çıkan tarımsal girdilerin kullanımında, henüz bir azaltmaya gidebilecek konumda değildir. Dünya ekseninde sürdürölmesi gereken çevre politikalarının gerekli kıldığı yükün paylaşımındaki adalet ilkesi, "kirleten öder" kavramı ile birlikte, Türkiye gibi gelişmekte olan ölkelerin değil, daha çok gelişmiş ölkelerin sorumluluklarını öne çıkarmaktadır.

Ancak, Türk tarımı kendi koşullarında STK açısından ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Bu sorunlar şöyle özetlenebilir;

- kırsal alanda toprak-insan dengesi bozulmuş olup, kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesinde yetersizliklerle ve ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır,
- kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesine yönelik etkinlikler sorunun ciddiyeti ile bağdaşmayacak düzeydedir,
- kırsal ve tarımsal gelir düzeyi düşüktür ve gelir dağılımı bozuktur, dolayısıyla, tarımsal üretimin, verimliliğin ve gelirin artırılması, diğer amaçlar gibi çevrenin korunması ve geliştirilmesi amacını da daha az önemli kılmaktadır,
- aşırı nüfus baskısı nedeniyle entansif tarım uygulamaları ve kimyasalların, tarım tekniklerinin ve sulama suyunun yanlış kullanımı, aşırı otlatma, bazı tarım alanlarında verimsizliğe yol açarken, bazı tarım alanlarının da tekrar kazanılamayacak şekilde elden çıkmasına neden olmaktadır,
- tarım ile ekonominin diğer sektörleri ve tarımın alt sektörleri arasında verimli ve sürdürülebilir tarım yönünde etkin bir ilişki kurulamamıştır,
- başta destekleme fiyat politikası olmak üzere, yanlış tarım politikaları nedeniyle, çayır, mera ve orman alanları tarıma açılmış ve bu alanların önemli bir bölümü tekrar kazanılamayacak şekilde elden çıkarılmıştır,
- tarım toprakları yanlış şehirleşme ve sanayileşme politikaları sonucunda elden çıkmaktadır, şehirleşme ve sanayileşme diğer taraftan yarattığı çevresel sorunlar, özellikle su, toprak ve hava kirliliği nedeniyle tarımsal üretimi olumsuz bir şekilde etkilemektedir,
- ülkenin %81'ini etkileyen erozyon ciddi bir sorun olarak özgürce varlığını sürdürmektedir,
- Bu sorunların çözümüne yönelik yasal, kurumsal ve teknik alt yapı ve mali kaynaklar yetersizdir,
- Çevre sorunları genetik kaynakların yok olmasına yol açabilecek düzeye ulaşmıştır,
- Ekonomi-ekoloji ilişkisinin kurulmasında ve ekosistemin korunmasında bilinçlenme düzeyi yetersizdir, hatta sorunun ciddiyeti toplumun önemli bir kesimince yeterince kavranılmış değildir,
- Ülkemiz koşullarında çevre dostu tarım teknikleri yeterince bilinmemekte, araştırılmamakta ve uygulanmamaktadır.

Bu sorunlar nedeniyle Ülkemiz, ciddi bir **sürdürülemez tarım** tehdidi ile karşı karşıyadır. Dolayısıyla Türkiye, STK'nın başarılması için yukarıda belirtilen sorunlara fazla gecikmeden belirli bir çözüm getirme zorunluluğundadır. Bu süreçte oluşturulacak olan politikalarda, aşağıda belirtilen hususlara önem verilmelidir;

- tarım politikaları yukarıda belirtilen STK hedefleri göz önünde bulundurularak hazırlanmalı ve uygulanmalıdır,
- sürdürülebilir doğal ve tarımsal kaynakların kullanımı ve yönetiminde etkinliğin sağlanması ve çevre üzerine olumsuz etkilerin giderilmesidir.

- karar alıcılar ve uygulayıcılar başta olmak üzere toplumun bütün bireylerinde STK anlayışı geliştirilmeli, bireysel ve örgütlü katılımçılık güçlendirilmelidir,
- kırsal ve tarımsal politikalarda;
 - STK kavramı öne çıkartılmalıdır,
 - kırsal alanda toprak-insan dengesinin, kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesine ağırlık verilmelidir,
 - tarım kesimi bir bütün olarak ele alınmalı ve tarımın, kendi alt sektörleri, kırsal alan ve ekonominin bütünü ile bağlantıları etkin bir şekilde kurulmalıdır,
- yoksulluk önlenmeli ve yöresel ve sektörel gelir farklılıkları makul düzeylere indirilmelidir,
- Mali kaynaklar, özellikle, teşvikler STK, yönünde kullanılmalıdır,
- çevre dostu tarım teknikleri araştırılmalı, geliştirilmeli ve uygulanmalıdır,
- toprak haritaları tamamlanmalı, arazi kullanım planları yapılmalıdır,
- gen kaynakları özel projelerle korunmalı ve geliştirilmelidir,
- şehirleşme ve sanayileşme politikalarında SK, SKK ve STK kavramlarına önem verilmelidir,
- çevreye zarar veren atıkların önlenmesinde gerekli fiziki alt yapının ve arındırma tesislerinin yapılması-işletilmesi zorunlu olmalı, bu amaca yönelik denetimler etkili bir şekilde sürdürülmelidir,
- çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) çalışmaları toplumun bütün kesimlerinin katılımına açılarak işlevsel hale getirilmeli, bütün yatırımlar için bağımsız bilimsel ve gönüllü kesimlerin gerçekleştireceği ÇED'ler ön koşul olmalıdır,
- çevresel sorunlar bütün projelerde (tarım, sanayi, kırsal kalkınma, entegre vs.) göz önüne alınması gerekli en önemli unsurlardan bir olarak benimsenmeli ve mevcut çevresel sorunlar için özel projeler uygulanmalıdır,
- çevre sorunlarına yol açan etkinliklerden ekonomik yarar sağlayanların, bu etkinlikten zarar görenlere (bireylere veya toplumun tümüne) tazminat ödemesine imkan verecek bir sistem oluşturulmalıdır,
- STK yönünde gerekli yasal, kurumsal, teknik ve mali alt yapı düzenlemeleri acilen gerçekleştirilmelidir, mevcut yasal, kurumsal, teknik ve mali alt yapı imkanları ise etkili bir şekilde uygulanmalıdır.

5. TÜRK TARIMININ OTP'YE UYUMU VE ÇEVRESEL SORUNLAR

Tarım alanında Türkiye-AB ilişkileri Türk tarımının OTP'ye uyumunu öngörmektedir. Türk tarımının OTP'ye uyumu;

- ortaklık ilişkisi çerçevesinde uyum ve
- tam üyelik çerçevesinde uyum

olmak üzere iki şekilde gerçekleşebilir.

Helsinki Zirvesini çerçevesinde ortaya çıkan gelişmeler, Türk tarımının OTP'ye uyumunun tam üyelik koşullarında gerçekleşebileceğini göstermektedir. Ancak, bu süreçte, KP ve 1/95 sayılı OKK uyarınca, Ortaklık ilişkisi çerçevesinde uyum da söz konusu olabilir.

AB, Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkelerinin (MDAÜ) Birliğe katılmaları sürecinde, söz konusu ülkelerin tarımının, tam üyelik öncesinde Topluluk tarımına uyumunu kolaylaştırmak amacıyla 2000-2006 yıllarını kapsamak üzere, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu (EAGGF) kanalıyla toplam 500 milyon EURO

tutarında , **Tarım ve Kırsal Gelişme İçin Özel Katılma Programı (SAPARD)** olarak tanımlanan bir mali destek programı geliştirmiştir.

AB tarafından, yeni genişleme sürecinde, aday ülkeler için henüz gerçekleştirilmekte olan SAPARD kapsamına Türkiye'nin de alınması durumunda Ortaklık koşullarında uyum için elverişli bir ortam oluşturabilir. Bu uyumun koşulları da, büyük ölçüde Türkiye'ye sağlanacak mali desteğin özelliklerine bağlı olacak ve yapılacak görüşmelerle belirlenebilecektir.

SAPARD çerçevesinde elverişli uyum imkanları dağlanamadığı takdirde, Türkiye için OTP'ye uyum, tam üyelik koşullarında olabilecektir.

Bilindiği üzere, OTP'de gerçekleştirilen reformlarla, destekleme düzeyi düşürülmekte ve daha rekabetçi bir yapı ön plana geçmektedir.

Türk tarımının OTP'ye uyumu durumunda, OTP kapsamındaki çevresel politikalara uyumu da gerekecektir. Türkiye'nin OTP'ye, bu kapsamda çevre politikalarına uyum için;

- Verimlilik ve rekabet gücünün artmasına özel bir önem verilmelidir. Bu amaca yönelik olarak;
 - kırsal ve tarımsal alt yapının ve tarım işletmelerinin yapısının iyileştirilmesi,
 - etkin teknoloji kullanımı ve
 - tarım ürünleri fiyatlarının-maliyetlerinin Topluluk fiyatlarına yaklaştırılması politikalarına ağırlık verilmelidir.
- Doğal kaynaklar ve çevre sürdürülebilir tarım ilkelerine uygun olarak korunmalı ve geliştirilmelidir,
- Tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişe imkan sağlayacak stratejiler geliştirilerek, yapısal dönüşümün başarılıdır,
- Kırsal alan, tarım yanında, tarım dışı gelir edinme imkanları geliştirilerek, ekonomik yönden güçlendirilmelidir,
- Topluluk üyesi ülkelerdeki örgütlenmeye benzer ve OTP yükümlülüklerini yerine getirebilecek ve halen Devlet tarafından yerine getirilen bazı hizmetleri gerçekleştirebilecek şekilde, tarımsal üretimi, tarıma dayalı sanayileri ve pazarlama kanallarını kapsayacak etkin bir üretici örgütlenmesi gerçekleştirilmelidir,
- Kamu kesiminde, başta OTP'ye uyumda yasal düzenlemeleri gerçekleştirmek üzere, AT ilişkileri yürütecek etkin bir kurumsal alt yapının oluşturulması gereklidir,
- Topluluk standartlarında kayıt ve kadastro sistemine geçiş sağlanmalı ve etkin bir tarımsal bilgi sistemi oluşturulmalıdır,
- Gıda güvenliği ve ürün kalitesi konularında gerekli düzenlemeler yapılmalıdır,
- Gıda güvenliği için önemli olan, tahıl, şeker ve süt için ve kriz içerisinde bulunan hayvancılık özel projeler geliştirilmelidir,

Bütün bu düzenlemeler Topluluk imkanları, özellikle Türkiye'nin kendi imkanlarıyla tarım kesimine daha fazla kaynak aktarımını zorunlu kılmaktadır. Ancak, bu kaynaklar verimliliği ve rekabet gücünü ve sürdürülebilir tarım imkanlarını artırıcı yönde kullanılacağından uzun dönemde kendi kendini finanse edebilecektir. Bu düzenlemeler gerçekleştirilmediği takdirde, Türk tarımı, tam üyelik koşullarında AT tarımı karşısında ciddi bir rekabet sorunu yaşacak, tarım sektörü kısa dönemde telafisi imkansız yaralar alacaktır.

Türkiye; tarım işletmelerinin yapısındaki bozukluk, teknoloji kullanımındaki yetersizlik, düşük verimlilik, doğal kaynakların yeterince korunamaması ve geliştirilememesi gibi sorunlara bağlı olarak doğal

kaynakları nedeniyle avantajlı olduğu ve meyve-sebze, tütün pamuk gibi, Topluluk tarımını tamamlayıcı nitelikte olabilecek ürünler dışında, çoğu tarımsal üründe, özellikle hayvansal ürünlerde Toplulukla rekabet edemeyecektir. Tarımsal üretimde ve üretici gelirlerinde beklenen artış sağlanamayacak, hatta azalmalar ortaya çıkabilecektir. Ayrıca Türkiye çoğu stratejik tarım üründe dışa bağımlı bir hale gelecektir.

Tarımsal gelir düzeyi ve dağılımı kırsal alanda tutulabilecek nüfus ile yakından ilgili olduğundan, gelirlerdeki azalmaya paralel olarak, belirli bir nüfus kitlesi kırsal alandan uzaklaşacaktır. Bu koşullar çiftçiler yanında, tarıma dayalı sanayicilerin ve tarım ürünleri ticaretini yapanların gelirlerini de olumsuz yönde etkileyebilecektir. Türk tarımı uzun dönemde, biraz önce bahsedilen düzenlemelerle, AT tarımı karşısında ancak, belirli bir rekabet gücü kazanabilecektir. Bu düzenlemelerle, Türk tarımı için, AT'ye uyum yanında, DTÖ çerçevesinde tarım politikalarında ortaya çıkan gelişmelere uyum bakımından da kaçınılmazdır.

6. ÖZET VE SONUÇ

Gerek tarım sektörü, gerek diğer sektörler ile ilgili faaliyetlerin yürütülmesinde, çevrenin korunması ve geliştirilmesi ve sürdürülebilir tarım kavramları giderek artan bir önem kazanmaktadır. Tarım sektörü doğa ile olan yakın ilişkisi nedeniyle, çevre konularına en duyarlı sektörler içerisinde yer almaktadır. Bazı tarımsal girdiler (gübreleme, ilaçlama, sulama gibi) çevreyi olumsuz şekilde etkileyebilmektedir. Bunun sonucu olarak, çevreye zarar veren tarımsal girdilerin kullanılmamasını (organik tarım) veya bu girdilerin çevreye zarar vermeyecek şekilde veya ölçüde kullanımı içeren çevreci tarım uygulamaları önem kazanmaktadır.

Çağdaş gelişmeler çerçevesinde, AB'de, diğer sektörler yanında, tarım sektöründe de çevresel sorunlar ön plana çıkmaktadır. Tarım politikalarında çevre ve kırsal alanın korunması ve geliştirilmesi artan bir önem kazanmaktadır. Nitekim, yeni devreye konulan programlarla CAP (Common Agricultural Policy: Ortak Tarım Politikası - OTP) terimi bile değışerek, CARPE (Common Agricultural and Rural Policy for Europe: Avrupa için Ortak Tarımsal ve Kırsal Politika) şeklini almaktadır.

Türkiye ile AB arasında tarım alanındaki ilişkiler çerçevesinde, Türk tarımının OTP'ye uyumu öngörülmektedir. OTP ve OTP'de ortaya çıkan gelişmeler -bu kapsamda, çevresel sorunlar nedeniyle ortaya çıkan gelişmeler- Türk tarımı için son derece önemlidir.

Türkiye, tarımsal verim değerleri açısından, AB'nin oldukça gerisindedir. Bu farklılığın ortaya çıkmasında, çevreyi olumsuz etkilemekle beraber, tarımsal üretimin artırılmasında önemli yere sahip olan girdilerin kullanımındaki farklılıkların büyük etkisi vardır.

Çağdaş gelişmeler çerçevesinde, çevreye zarar veren tarımsal girdilerin azaltılması öngörülmekle beraber, Türkiye, verimlilik ve rekabet gücü bakımından, tarımsal üretimin vazgeçilmez unsuru olarak ortaya çıkan tarımsal girdilerin kullanımında, henüz bir azaltmaya gidebilecek konumda değildir. Dünya ekseninde sürdürülmesi gereken çevre politikalarının gerekli kıldığı yükün paylaşımındaki adalet ilkesi, "kirleten öder" kavramı ile birlikte, gelişmiş ülkelerin bu kapsamda AB'nin sorumluluklarını öne çıkarmaktadır.

Ancak, Türkiye de, doğru ve etkin tarımsal girdi kullanımı, gereksiz kullanımların önlenmesi, toprak ve su kaynaklarının korunması/geliştirilmesi konularında gerekli önlemleri uygulamaya koymak ve gelecekteki temel politika dönüşümlerine hazırlıklı olmak zorundadır.

KAYNAKLAR

ATIŞ, Ela, TANRIVERMİŞ, Harun, IŞIKLI, Emin, Sürdürülebilir Tarımsal Kalkınma ve Türkiye Tarımı (yayınlanmamış doküman).

EGE, Aylin, ERTUĞRUL, Cemil, "Tarım Alanında Türkiye – AB İlişkileri" T.C. Ziraat Bankası - TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası - TÜBİTAK, Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye Tarımı Sempozyumu, 1998, Ankara.

ERTUĞRUL, Cemil, "Küreselleşme Koşullarında Tarım Politikalarında Gelişmeler ve Türkiye," ERC/ODTÜ Uluslararası Ekonomi Kongresi II, 1998, Ankara.

ERTUĞRUL, Cemil, GÜNAYDIN, Gökhan, "Dünya'da ve Türkiye'de Tarım ve ÇevrePolitika Etkileşimlerinin Yeni Boyutları", Türkiye Sorunlarına Çözüm Konferansı 3, 1999, Ankara.

WWW. EUROPA.EU.INT